

De Suryoye: verdrijving, integratie, heimwee en cultuur (14-10-2004)

Dames en heren,

Kennismaking:

Kennismaking 15 jaar geleden. Werkt toen mee aan een opleiding voor journalisten met een allochtone achtergrond. Dat heette toen nog etnische of culturele minderheden. Er zaten jongeren met een Turkse, Marokkaanse, Tunesische en Spaanse achtergrond is. Er zaten enkele jongeren bij die benadrukten dat ze wel uit Turkije kwamen, maar niet Turks genoemd wilden worden. Ze waren Nederlanders en christen en geen gastarbeider en moslim. Ik vond deze assertieve opstelling interessant. Waar kwam deze vandaan?

Vorig jaar las ik over een onderzoek naar ontkerkelijking bij Turken in Brussel. De onderzoekers hadden aan deze Turkse mensen gevraagd in hoeverre ze nog de moskee bezochten. De uitslag sloeg in als een bom: toenemende ontkerkelijking onder Turken in Brussel.

Er was echter een fout gemaakt in de opzet van het onderzoek. U begrijpt het al. Er waren ook christelijke vluchtelingen uit Turkije in het onderzoek betrokken en deze hadden de vragen ontkennend beantwoord.

Opvallend aan deze anecdoten is dat christelijke Turken kennelijk onvoldoende bekend zijn in de wereld van onderzoek en beleid.

Beide voorbeelden staan niet los van elkaar, hebben met elkaar te maken en laten zien dat er iets aan de hand is met de identiteit, cultuur en maatschappelijke zichtbaarheid van deze groep. Het feit dat vertegenwoordigers van de wereld der gevestigden te weinig oog hebben voor de buitenstaanders / suryoye, zet de suryoye ertoe aan hun aanwezigheid met ferme taal en daad te onderstrepen. Dit heeft met hun achtergrond en geschiedenis te maken. Vandaar mijn duik in het verleden om meer inzicht te krijgen in de wordingsgeschiedenis van deze mensen met hun specifieke identiteit, cultuur en mentaliteit.

Ik werd destijds direct gegrepen door de afwijkelingen; diversiteit is in mijn ogen ook een teken van rijkdom. Tijdens een studie antropologie aan de Vrije Universiteit kreeg ik de gelegenheid me nader in deze doelgroep te verdiepen. Voor mij bovendien interessant omdat de grootste concentratie Suryoye in Enschede is gevestigd, de stad waar ik woon en werk. Cultureel antropologen bestuderen doorgaans de wijze waarop mensen betekenis geven aan hun bestaan, zoals dat in een eigen cultuur tot uitdrukking komt.

Ik gebruik het begrip Suryoye, is algemeen aanvaard en ik blijf daarmee buiten de strijd tussen diverse groeperingen over identiteit en de juiste naamgeving.

Centrale vragen in mijn onderzoek waren:

- Wie zijn de Syrisch-Orthodoxen in Nederland?
- Waar komen ze vandaan?
- Waarom zijn ze in Nederland gekomen?
- En hoe hebben ze zich hier gevestigd?

Waar herkennen we ze nu aan; wat is opvallend?

- Kerken en verenigingen van Suryoye in oost-Nederland leiden een bloeiend bestaan. Er wordt gebouwd en gekocht.
- Vrijwel alle Suryoye hebben een Nederlands paspoort.
- Bezitsvorming, kopen huizen en investeren in bedrijven. Import-export zaken, horeca en kleding. In centrum Enschede is een plein waar een kledingzaak, een cafetaria, een grieks restaurant en een mexicaans restaurant in handen zijn van Suryoye.
- De voormalige vluchtelingen investeren in Nederland waar ze hun toekomst zien en niet in de herkomstgebieden. Nogal wat ondernemers met eigen bedrijven.
- Vaak ambitieuze mensen. Hogere opleidingen, studenten weten door te dringen tot de hogere regionen van het voortgezet onderwijs.
- Geconcentreerd wonen. In Enschede voorbeelden van reconstructie dorpsleven. Er is een sterke onderlinge betrokkenheid.

Een duik in de recente migratiegeschiedenis

De eerste Suryoye zijn als gastarbeiders naar Twente / Enschede gekomen. Ze vonden eind zestiger jaren werk in de Twentse textiel. Het ging om ongeveer 100 personen.

Vertrokken uit Tur Abdin, een geïsoleerd liggende streek in Zuid-Oost Turkije.

Er ontstond een economische recessie halverwege de zeventiger jaren. Dit ging gepaard met een krimpende economie, textiel fabrieken gingen failliet en de Nederlandse grenzen werden gesloten voor buitenlandse werkkrachten..

De Suryoye zaten in de val. Konden, maar wilden niet terug. En familieleden uit Zuidoost Turkije konden zich moeilijker bij hen in Twente voegen.

Er was sprake van een jarenlange repressie in het Turkse herkomstgebied.

Uitingen van eigen identiteit en cultuur waren niet toegestaan. Gebruik van eigen taal en namen; het bouwen van eigen scholen en kerken was verboden.

Hierbij moeten we bedenken dat het gaat om een bevolking die eeuwenoude tradities vertegenwoordigt.

Zes jaar geleden was ik in Tur Abdin en heb daar in diverse kloosters gelogeed en een tiental dorpen bezocht. Enkele kloosters waren 1700 jaar oud, enkele bleken op Romeinse funderingen te zijn gebouwd en hier en daar trof ik Perzische offerstenen aan.

De positie van de Suryoye in Turkije was toen uiterst complex. In feite zaten ze klem in de strijd tussen het Turkse leger en de Koerdische guerilla's. beide groepen beschuldigden de Suryoye ervan te heulen met de vijand.

Reeds aangekomen arbeidsmigranten in Nederland, veelal jonge mannen, fungeerden als bruggenhoofd en als kwartiermakers voor de achterblijvers. In de wetenschap spreken we dan van kettingmigratie.

Tegelijkertijd ontstond er door de economische recessie een statusverandering in Nederland. Ze werden gedwongen om als asielzoekers / vluchtelingen hun christelijke identiteit en het verhaal van de vervolging te benadrukken. Dit was de enige manier om een verblijfsstatus in Nederland te bereiken. Bovendien konden ze rekenen op de sympathie van leden van gevestigde kerken in Nederland.

Het waren met name jongere mannen, kansrijken, rijkeren, leiders, inclusief priesters die vertrokken.

Factoren van aangetrokken worden tot Nederland en afstoting in Turkije speelden een rol. Gevolg van de migraties was dat de gemeenschap daar zwakker werd, waardoor noodzaak om te vertrekken toenam en gemeenschap hier sterker en daardoor aantrekkelijker werd.

Aankomst Syriërs

Vanaf midden tachtiger jaren vorige eeuw voegden uit Syrië afkomstige Suryoye zich bij hun verwanten en geloofsgenoten in Twente. Had ook met familiestructuur te maken. Het gaat namelijk altijd om van oorsprong uit Turkije gevluchte families die zich in Syrië hadden gevestigd. Deze stroom is na de genocides ten tijde van de Eerste Wereldoorlog op gang gekomen. Velen van u zullen wel bekend zijn met de Armeense genocide van de jaren 1910 – 1920. Het is echter minder bekend dat allerlei kleinere christelijke groeperingen die toen in het Ottomaanse rijk woonden, eveneens slachtoffer zijn geworden van de massamoord die zowel door het Turkse leger als door Koerdische milities werd uitgevoerd.

Velen van deze Syriërs kwamen als asielzoekers naar Nederland. Tot op de dag van vandaag is er eveneens sprake van huwelijksmigratie.

Syrische Suryoye komen drie keer in de hemel, zeggen Turkse Suryoye over hen. In Syrië hadden ze minder te lijden onder repressie. In Nederland kunnen ze zich voegen dankzij de Turkse Suryoye en tenslotte komen ze ook nog in de hoge hemel.

Twee jaar geleden ben ik in Noordoost Syrië geweest. Hete is een boeiende ervaring om daar te merken dat men daar bekend is met Nederlandse plaatsen als Enschede, Losser, Oldenzaal en Hengelo. Het klonk daar alsof deze plaatsen er om de hoek liggen.

Patroon van kettingmigratie: sociale structuur werd transnationaal migratiekanaal.

Wat zijn de meest kenmerkende verschillen tussen Suryoye en overige allochtonen, tussen aanhalingstekens.

- christenen, geen moslims
- vluchtelingen, geen arbeidsmigranten
- investeren in Nederland, niet in herkomstgebied, in tegenstelling tot arbeidsmigranten die familie ondersteunen met overboekingen.
- meer ondernemers dan werknemers
- ambities ook gericht op educatie, vooral financieel-economische richtingen
- horen hier bij de religieuze meerderheid, maar daar bij een minderheid
- Suryoye willen geen allochtoon zijn, maar Nederlander.

Als je een Suryoye wilt beledigen dan moet je vragen naar zijn gewoonten tijdens de ramadan.

Dit onbegrip bij Nederlanders, toch ook christenen, ten aanzien van broeders en zusters in het geloof ervaren ze als een belediging en vormt de aanleiding en uitdaging om de eigen identiteit en cultuur te versterken.

Veranderingen macht en afhankelijkheid

Wat zijn de effecten van deze veranderende machts- en afhankelijkheidsverhoudingen op processen van zingeving en betekenisverlening? Oftewel wat zijn de gevolgen van sociale veranderingen op de cultuur? Cultuur vat ik op als het geheel van de identificaties, de zelfbeelden van de suryoye, taal, gewoonten en ideologie, waaronder de interpretatie van de geschiedenis.

In mijn ogen moet je de vorming en verandering van cultuur zien als een reactie op veranderingen in de maatschappelijke statuspositie. Je kunt verschillende tendensen onderscheiden.

1. Tendensen van verbrokkeling:

- Veranderingen in het zelfbewustzijn zijn het gevolg van cultuurcontrast en het overschrijden van grenzen. 'Ik wist niet dat ik een Turk was; daar kwam ik in Nederland pas achter, zo hoorde ik een eerste generatie migrant zeggen' Wie ben ik; waar komen wij vandaan; wat is onze lotsgeschiedenis?
- En meer specifiek: door in Nederland in vrijheid te kunnen leven en bevrijd te zijn van de strijd van elke dag om voedsel en veiligheid en doordat ze hier tot een meerderheid behoren, verandert het beeld van de eigen positie. Geen buitenstaanders meer, maar langzamerhand rekenen Suryoye zich tot de gevestigden.

- Spreiding van families over meerdere landen leidt tot een versnippering van de sociale structuur. Dit heeft de opkomst van een nieuwe elite van vooral jonge leiders tot gevolg. Zij zijn meer afhankelijk van de nieuwe samenleving. Zij zijn ook beter in staat om de brug te slaan tussen de eigen gemeenschap en de wijdere samenleving. Ouderen verzetten zich daartegen. De afnemende onderlinge afhankelijkheid leidt tot meer spanningen en onderlinge conflicten.
- Functieverlies van de eigen taal, andere nationale talen, gebruik van Engels, worden dominantier.
- Een algeheel proces van secularisering: kerkelijk verband verliest functies aan de (verzorgings)staat op het gebied van bescherming, veiligheid en inkomen.
- De onderlinge rivaliteit tussen Suryoye uit Tur Abdin en uit Syrië werkt soms als verbodskeling en soms als verklontering. De onderlinge rivaliteit heeft namelijk ook tot gevolg dat de eigen cultuur wordt uitgebreid.

2. Tendensen van verklontering:

- Er is sprake van rivaliteit met andere etnische minderheden die in herkomstgebieden hun tegenstrevers waren, Koerden en Turken.
- Er is wedijver met gevestigde Nederlanders die de sociaal stijgende Suryoye gaan zien als hun concurrenten. Er ontstaan grensgevechten met gevestigde Nederlanders: de voormalige buitenstaanders beklimmen de maatschappelijke ladder en bereiken posities die voordien voor hen onbereikbaar waren.
- Reactie op de verspreiding is versterking van de organisatie van de gemeenschap zoals dit tot uitdrukking komt in het bouwen van kerken en stichten van verenigingen op cultureel en sportief gebied. Zo zijn er ook speciale organisaties van en voor jongeren ontstaan. Johnny Messo zal daar straks meer over vertellen.
- Het bestaan van deze organisaties zijn een voorwaarde voor maatschappelijk succes. Organiseren in eigen kring is vaak een gunstig uitgangspunt voor maatschappelijke emancipatie. Zie de Nederlandse verzuiling.
- Sinds 11 september 2001 voelen ook Suryoye zich in een hoek gedrukt, geallochtoniseerd. Wat er lijkt te gebeuren is dat de meerderheid van de Nederlanders in hun beeldvorming over allochtonen, deze vertegenwoordigers van minderheidsgroepen identificeert met de slechte eigenschappen van de minderheid.
- Turkije zit in de wachtkamer van de Europese gemeenschap en is geneigd zich vriendelijk op te stellen tegenover haar voormalige vluchtelingen. Suryoye hebben nogal wat bezittingen in de dorpen achtergelaten. Nu ontstaan er dorpscoalities om deze bezittingen in Turkije veilig te stellen.

Beide genoemde tendensen dragen in mijn ogen, juist omdat ze rivaliserend zijn, echter bij aan een culturele revival.

Over welke activiteiten hebben we het hier?

- In Tur Abdin waren vrijwel alle culturele uitingen verbonden met de kerk. In Westeuropa voldeden deze culturele arrangementen niet langer.
- Eigen muziekcultuur is ontstaan na de verdrijving. De mensen voelden zich niet vrij om tijdens bruiloften en feesten gebruik te maken van Koerdische en Turkse muziek en liederen. Zongen hooguit Koerdische herdersliedjes. Tegelijkertijd een gene (bij ouderen) om in de eigen taal die aan de kerk was verwant en een heilige betekenis had, te zingen. Zo kwam de productie van eigen, meer seculiere muziek- en liedcultuur op gang. Deze cultuuruitingen werden verspreid via de eigen feesten en bruiloften, maar ook via eigen TV-programma's en websites internationaal verspreid.
- Met de Suryoye uit Syrië kwam een impuls vanuit Arabische literatuur, met name poëzie. Gedichtenavonden was men in Syrië al gewend. In Syrië andere maatschappelijke positie, minder repressie en minder afhankelijk van de kerk. Christenen konden hier ook loopbanen in staatsorganen hebben.
- Naast bruiloften organiseerden Suryoye ook veel feesten. Grote behoefte om onder elkaar te zijn. Gaf een impuls aan eigen muziek, bands, schrijvers en dichters. Deze voordrachtskunstenaars werden mensen van aanzien. Ook vrouwen konden deze status van idool bereiken.
- De eigen taal, een dialect, vooral spreektaal, werd tot een schrijftaal van deze liedcultuur. Zeki Dag hier vanavond ook aanwezig is een van de gangmakers hierin geweest.
- Andere aanzet daartoe vanuit programma's onderwijs in eigen taal en cultuur op basisscholen waarvoor subsidie bestond. De eigen leraren storten zich op productie van lesmateriaal in de eigen taal.
- Beeldende kunst: jonge schilders die kerkelijke iconografie en beeldtaal demonstratief vermeden en eigen beeldende middelen zochten om hun identiteit uit te drukken en belangrijke thema's uit de geschiedenis, zoals de vervolgingen, begin negentiende eeuw, en de repressie tot uitdrukking te brengen. Habib Gouriye, vanavond ook aanwezig, behoort tot de pioniers op dit gebied in Nederland.
- Gevolg van deze ontwikkelingen is een toegenomen politiek bewustzijn. Dit komt tot uitdrukking in de opkomst van Assyrische en Aramese stromingen. Deze begrippen vertegenwoordigen interpretaties die niet zozeer een historisch, maar veeleer een politiek karakter hebben. Andere identificaties en andere ontdekkingen in de geschiedenis werden benadrukt. Cultuur bevat de ideologische elementen om het streven naar macht en invloed te rechtvaardigen. Dit kwam tot uitdrukking in verschillende organisaties met eigen tijdschriften.
- Herdenking van de 'Seyfe,' het jaar van het zwaard, speelt hierin een rol. Vooral bij jongeren. Jongeren op zoek naar cultuur en zoeken wortels in de geschiedenis.

- Jongerencultuur: jongerenkoor Mor Efrem is in Enschede ontstaan. De eerste CD is onlangs uitgekomen. De oude teksten van Mor Efrem, een klassiek auteur uit de vierde eeuw, krijgen een nieuwe toonzetting en worden aldus in een modern jasje gestoken weer onder de aandacht gebracht. Een interessant voorbeeld van de vitaliteit van de Suryoye: hoe traditie en moderniteit tot een vitaal geheel gesmeed kunnen worden.
- Er is een cultuur van verhalen ontstaan. Grootouders vertellen aan hun kleinkinderen. Deze verhalen bevatten boodschappen, bijvoorbeeld over de vervolging, de moeite die ouderen zich hebben getroost om de toekomst van hun kinderen te verbeteren, dat ze trots kunnen zijn op het feit dat ze tot de eerste christenen behoren. Deze verhalen kun je zien als de vehikels van cultuuroverdracht. Over en weer worden verhalen in een kerkelijke dan wel seculiere context geplaatst. De verhalen over de vervolging en de genocide begin twintigste eeuw bevatten religieuze betekenissen. Ze werden vervolgd, zoals de eerste christenen werden vervolgd, aanhangers van het ware geloof. Vervolging als teken van uitverkoren-zijn.

Betekenis:

Wat betekenen deze ontwikkelingen? Waar komt deze behoefte aan een eigen cultuur op etnische grondslag?

De betekenis ervan is niet eenduidig. Het ontstaan van een Suryoyecultuur heeft meer betekenislagen:

1. Verlies en heimwee

Kan gezien worden als een reactie op verlies van het herkomstgebied, als een reactie op heimwee, waarbij sommige aspecten van de herkomstgebieden worden geromantiseerd, het prettige klimaat, de grote onderlinge verbondenheid.

En is tegelijkertijd een reactie op de verdrijving en verspreiding. Gemeenschappelijke identificatie werkt dan als bindmiddel en vergroot de weerbaarheid, als een compensatie voor gevoeld verlies en heimwee. Hiervoor zijn symbolen en rituelen nodig. Ze geven een impuls aan een nieuwe traditie.

2. Trots en succes

De opkomst van etnische identificaties en uitingen daarvan in verenigingen, liederen, beeldende kunst en literatuur kan ook gezien worden als een uiting van trots en van maatschappelijk succes.

En is als zodanig een begeleidend verschijnsel van maatschappelijke emancipatie.

We spreken hier van cultureel kapitaal dat functioneert als distinctiemiddel en als een strategie om zich te onderscheiden van andere groepen.

De nieuwe cultuur levert nieuwe symbolen die horen bij sociale stijging en superioriteitsgevoelens die daarmee gepaard gaan. Het gaat hier vaak om de typische symbolen van een nieuwe middenklasse: bezit, een eigen huis, uiterlijke verzorging, kleding, en wat ik maar pronkmiddelen zal noemen.

Maar beide tendensen lopen door elkaar heen.

Een uiting van zelfbewustzijn kun je zien bij succesvolle meisjes in het hoger onderwijs; het gaat demonstratie van het Suryoye-zijn: kijk eens wat we kunnen! Een opvallende assertiviteit.

Maar deze zelfidentificatie komt ook veelvuldig voor bij groepen die minder snel meekomen, die zich als het ware gaan terugtrekken in de veiligheid van de eigen cultuur en traditie, alsof ze willen zeggen: 'we zijn misschien minder geïntegreerd, maar hebben onze oorspronkelijke zuiverheid wel bewaard.'

Contact met de buitenwereld hangt dan samen met een soort sociale smetvrees.

Schatkamer der historie.

Tenslotte wil ik u wijzen op andere symbolen die worden gevonden in de schatkamers van de historie en legitimeren politieke aanspraken of ambities en successen in de actualiteit. Tot op zekere hoogte is hier sprake van de uitvinding van een nieuwe traditie. Ik doel hier op een nieuwe beeldentaal, nieuwe tradities en herdenkingen en festivals.

Groepen die zich Assyriërs noemen of Arameërs bedienen zich van hetzelfde mechanisme.

Assyriërs putten uit de schatkamers van de historische Assyriërs en noemen hun kinderen Sargon of Ninorta en kleden hun verenigingsgebouwen aan met Assyrische strijdswagens, terwijl de Arameërs geïnspireerd zijn door Bijbelse bronnen.

In deze dynamiek worden nieuwe symbolen geïntroduceerd, terwijl oude symbolen worden bekleed met nieuwe betekenissen.

Daar komt nog bij dat Suryoye als een groep voormalige vluchtelingen altijd alert zijn, altijd beducht op gevaar dat op de loer kan liggen. Na 11 sept. 2001 is er in de westerse wereld een nieuwe tendens tot uitsluiting van allochtonen manifest geworden. Suryoye voelen dat. Het zet bij hen nog een sterkere motivatie in werking om zich te onderscheiden van allochtonen die in de regel moslim zijn. Zo willen ze laten zien dat ze geen buitenstaanders zijn, maar dat ze behoren tot de gevestigde Nederlanders.

Door dit alles heen is een unieke familiecultuur en mentaliteit in stand gebleven met eigen waarden en normen: met respect voor ouderen, een grote mate van onderlinge solidariteit en met de ambitie om vooruit te willen komen in het leven.

Dames en heren, Ik dank u voor uw aandacht.

janschukkink@planet.nl